

JULITA KOSZUR¹, ALEKSANDRA GRUSZKA²,
ANNA M. ZIÓLKOWSKA³, ANNA CZERNIAK⁴

Kształcenie psychologiczne w Polsce w latach 2018–2023

Wprowadzenie

Celem prezentowanego badania była ocena trendów w edukacji psychologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w ofertach studiów, liczby osób studiujących oraz absolwentów, a także ścieżek awansu akademickiego w dyscyplinie psychologii. Zrozumienie tych trendów jest istotne nie tylko z perspektywy rozwoju samej dyscypliny, jaką jest psychologia, ale również ze względu na jej ściśle powiązanie z praktyką społeczną (Dewey J., 1900, Brzeziński J. i Toeplitz-Winiewska M., 2007, Brzeziński J. i Oleś P., 2021). Prezentacja wyników niniejszych analiz ma więc na celu nie tylko dostarczenie informacji na temat obecnego stanu kształcenia, które nie są nigdzie dostępne w tak zagregowanej formie, ale także wywołanie dyskusji dotyczącej obecnego i przyszłego modelu kształcenia psychologów.

Praca ta powstała 20 lat po tym, gdy wybitni polscy psychologowie Jerzy Brzeziński i Jan Strelau opisywali obraz polskiej psychologii po 1989 roku (Brzeziński J., Strelau J., 2004; zob. też Strelau J., 2010, Brzeziński J. i Oleś P., 2021). Miało to miejsce tuż po referendum na temat przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Członkostwo w UE – zdaniem autorów – wpłynęło również na kształt edukacji psychologicznej. Informowali, że w roku akademickim 2002/2003 w Polsce kształciło się około 17 500 przyszłych psychologów w 10 publicznych i 3 niepublicznych uczelniach, w ramach 5-letnich studiów magisterskich. Dziś można stwierdzić, że w ciągu ostatnich 20 lat rynek kształcenia psychologicznego przeszedł ogromne zmiany. W 2018 roku polskie uczelnie oferowały 144 programy studiów psychologicznych, natomiast w 2023 roku liczba ta wzrosła do 254, zaś w 2022 roku psychologię studiowało ponad 56 tys. osób.

¹ Dr Julita Koszur, prof. Uniwersytetu SWPS (jkoszur@swps.edu.pl), Wydział Psychologii we Wrocławiu

² Dr hab. Aleksandra Gruszka, prof. UJ (a.gruszka-gosiewska@uj.edu.pl), Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

³ Dr Anna M. Ziółkowska, prof. Uniwersytetu SWPS (aziolkowska@swps.edu.pl), Wydział Psychologii i Prawa w Poznaniu

⁴ Dr Anna Czerniak (anna.czerniak@uj.edu.pl), Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

Nie sposób przy tej okazji nie przywołać innych wypowiedzi prof. Jerzego Brzezińskiego (2011a, 2023), który na przestrzeni lat krytycznie obserwował zmiany w obszarze edukacji psychologicznej. Już w 2011a roku ostrzegał przed wieloma zagrożeniami, które mogą wpłynąć negatywnie na poziom kształcenia psychologicznego w Polsce. Zwracał uwagę na obniżanie się standardów akademickich, rosnące wpływy pseudonaukowych koncepcji, umasowienie studiów psychologicznych, brak realnych kryteriów dopuszczenia do wykonywania zawodu oraz brak instytucjonalnej kontroli nad szkoleniami i kursami z zakresu psychologii. Krytykował także „zbyt liberalną politykę państwa w zakresie otwierania kierunku studiów psychologia przez nowe uczelnie oraz zgłaszanie przez różne uczelnie ofert studiów z poziomu BA [licencjackiego] ze słowem «psychologia» w tytule” (str. 7). Podkreślał także, że na środowisku spoczywa szczególna odpowiedzialność wynikająca z faktu, że psycholog (w świetle Ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów z 2001 r.) to zawód zaufania publicznego (zob. też Brzeziński J., 2023).

Powyższe niepokoje związane z jakością kształcenia psychologicznego w Polsce pozostają wyjątkowo aktualne, zwłaszcza w kontekście ogromnego i wciąż rosnącego zapotrzebowania na usługi psychologiczne. Jest ono po części konsekwencją kilku globalnych dramatycznych wydarzeń ostatnich lat: w tym pandemii COVID-19, wojny w Ukrainie, kryzysów – ekonomicznego i klimatycznego, przez niektórych badaczy określanych łącznie mianem polikryzysu (Lawrence M. i in., 2023). Dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych pokazują rosnącą liczbę zwolnień lekarskich z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania. W 2006 roku zaledwie 4,5% absencji było spowodowanych chorobami z grupy zaburzeń psychicznych i zachowania, zaś w latach 2006–2012 wystąpił znaczny wzrost udziału zaburzeń psychicznych w absencji mężczyzn i kobiet (Szubert, 2014). W latach 2021–2023 już ok. 10–11% dni absencji chorobowej było motywowane chorobami z grupy zaburzeń psychicznych (Karczewicz E. i Sikora A., 2024).

Jeszcze bardziej niepokojące są dane dotyczące zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Jak pokazywał raport Najwyższej Izby Kontroli (2017), Polska już przed pandemią COVID-19 borykała się z niedoborem psychologów w szkołach. W 2016 roku 44% polskich szkół nie miało na etacie psychologa lub pedagoga, zaś na jednego psychologa szkolnego przypadało 1739 uczniów. W szkołach wiejskich sytuacja była jeszcze bardziej dramatyczna – na 1000 uczniów przypadało zaledwie 0,6 etatu psychologa. W raporcie wprost stwierdzono, że „System oświaty nie gwarantuje dzieciom i młodzieży szkolnej łatwej dostępności do opieki psychologiczno-pedagogicznej” (str. 7), w tym również w zakresie pomocy udzielanej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne (NIK, 2017). Ostatnie szacunki Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Psychologów (2023), w roku szkolnym 2023/24, w szkołach nadal brakuje niemal 28% psychologów, a w niektórych województwach liczba wakatów przewyższa etaty obsadzone.

Liczba dzieci i młodzieży objętych pomocą specjalistyczną ze względu na zaburzenia psychiczne rośnie systematycznie co najmniej od 2010. W roku 2015 z racji tego typu zaburzeń z pomocy specjalistycznej korzystało ponad 143 000 osób do 18 r.ż. (Szredzińska, R. 2017). Analogiczne dane wskazują, że w 2020 roku z pomocy specjalistycznej skorzystało ponad 170 tys. niepełnoletnich (Szredzińska R., 2022). Na wysokim poziomie utrzymuje się także kolejny wskaźnik świadczący o kondycji psychicznej dzieci i młodzieży, tj. liczba prób samobójczych. Na przestrzeni 2010–2015 r. liczba prób samobójczych wśród niepełnoletnich wykazywała tendencje wzrostowe (Szredzińska R., 2017; Ziółkowska A., 2020). Warto dodać, że uchwalony w 2017 r. nowy Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego (NPOZP) jest oceniany przez specjalistów jako faktycznie obejmujący działania prowadzące do zmian instytucjonalnych w obszarze ochrony zdrowia psychicznego w Polsce (Skiba W. i Siwicki D., 2021).

W odpowiedzi na powyższe potrzeby społeczne w ciągu ostatnich pięciu lat liczba studentów psychologii wzrosła o 65%, zaś liczba ofert studiów niemal się podwoiła. Kształcenie psychologiczne w Polsce obejmuje obecnie różne ścieżki edukacyjne i programy studiów oferowane przez liczne uczelnie prowadzące ten kierunek (Brzeziński J. i Oleś P., 2021, Kaczmarczyk i in., 2017; Filipiak i in., 2015). Kilka zmiennych, takich jak poziom studiów, forma studiów, profil studiów i profil uczelni, wydaje się kluczowych.

W Polsce osoby zainteresowane psychologią mogą podjąć jednolite studia magisterskie, trwające zazwyczaj 5 lat (10 semestrów), które kończą się tytułem zawodowym magistra. System boloński wprowadzony w 1999 roku umożliwia także zdobycie tytułu zawodowego magistra psychologii w ramach studiów dwustopniowych. Studia I stopnia (licencjackie) trwają zazwyczaj 3 lata (6 semestrów) i kończą się tytułem zawodowym licencjata. Natomiast studia II stopnia (uzupełniające studia magisterskie) – trwają zazwyczaj 2 lata (4 semestry) i kończą się tytułem zawodowym magistra psychologii.

Jeśli chodzi o profil uczelni, wciąż jeszcze większość studentów psychologii w Polsce kształci się na uniwersytetach i uczelniach akademickich. Są to instytucje z długoletnią tradycją, oferujące zwykle szeroki wachlarz specjalizacji w ramach studiów magisterskich. Jednostki te są poddawane ewaluacji działalności naukowej (Nowotniak J., 2024). Ewaluacja naukowa w przypadku uczelni akademickich przeprowadzana jest w dyscyplinach naukowych, w których dana uczelnia może wykazać się odpowiednio dużym zaangażowaniem. Wskaźnikiem poziomu zaangażowania w działalność naukową jest z kolei liczba osób zatrudnionych w danej uczelni, które prowadzą działalność naukową w określonej dyscyplinie. Liczba ta wynosi min. 12 (w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy związanej z prowadzeniem działalności naukowej w tej dyscyplinie). Oznacza to, że to, czy dyscyplina psychologia była poddawana ewaluacji na określonej uczelni, zależało od tego, czy uczelnia ta w ostatnim dniu roku poprzedzającym rok

przeprowadzania ewaluacji miała zatrudnionych przynajmniej 12 osób prowadzących działalność badawczą w dyscyplinie psychologia. Jeśli spełniono to kryterium, w uczelniach akademickich ewaluacja była obowiązkowa. Uczelnie zawodowe nie mają obowiązku prowadzenia działalności naukowej, zatem w ich przypadku ewaluacja działalności naukowej następuje wyłącznie na ich wniosek (Dańda A. i in. 2019).

Efektom ewaluacji działalności naukowej jest kategoria naukowa: A+ (najwyższa), A, B+, B i C. Od uzyskanej oceny zależą uprawnienia do prowadzenia studiów, szkół doktorskich, nadawania stopni naukowych, a także kwota subwencji, czyli środków finansowych otrzymywanych przez jednostki naukowe z budżetu państwa. W odniesieniu do dydaktyki posiadanie kategorii naukowej na poziomie min. B w dyscyplinie, w której uczelnia ta prowadzi studia, gwarantuje, że przekazywana wiedza jest oparta na aktualnych wynikach badań naukowych.

Ostatnio coraz więcej studentów wybiera jednak kształcenie na uczelniach zawodowych, które nie mają obowiązku poddawania ewaluacji swojej działalności naukowej. Uczelnia zawodowa prowadzi kształcenie uwzględniające potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego. Ma uprawnienia do kształcenia na studiach I i II stopnia oraz jednolitych studiach magisterskich. Uczelnie zawodowe prowadzą wyłącznie studia o profilu praktycznym, często reklamując swoją ofertę właśnie jako koncentrującą się na praktycznych aspektach zawodu psychologa.

Studia magisterskie z psychologii można realizować w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej (daw. trybie zaocznym). Forma stacjonarna wymaga niemal codziennej obecności osób studiujących na zajęciach, natomiast niestacjonarna jest bardziej elastyczna, najczęściej ogranicza się do konieczności udziału w zajęciach w wybrane weekendy, co pozwala na łączenie nauki z pracą zawodową. Doświadczenia pandemiczne, z wymuszonym zdalnym trybem studiowania, otworzyły furtkę do włączania takiej formy zajęć w proponowane programy studiów, czy wręcz czynienia zeń formy dominującej, jako atrakcyjnej oferty ułatwiającej studiowanie.

Wreszcie, programy studiów magisterskich z psychologii oferują różnorodne specjalności, pozwalające studentom dostosować edukację do swoich zainteresowań i przyszłych planów zawodowych, takie jak na przykład: psychologia kliniczna, zdrowia, dzieci i młodzieży, pracy i organizacji, psychoterapia.

Teoretycznie programy studiów realizowane na wszystkich powyższych formach, poziomach i profilach studiów pozwalają na zdobycie specjalistycznej wiedzy i kwalifikacji w zakresie psychologii, a także pozwalają na dostosowanie ścieżki edukacyjnej do indywidualnych potrzeb i celów zawodowych studentów. Niemniej wciąż otwarte pozostają pytania o to, czy przyjęte sposoby kształcenia są wystarczające, by zapewnić odpowiednie przygotowanie absolwentów do pełnienia roli zawodowej psychologa. Czy studenci zdobywają najbardziej aktualną wiedzę naukową z zakresu psychologii? Pytania

te są tym bardziej zasadne, że w Polsce istnieje rodzaj luki czy rozbieżności między regulacjami prawnymi dotyczącymi prawa do wykonywania zawodu psychologa a uwarunkowaniami zdobycia wykształcenia stopnia zawodowego magistra psychologii.

W naszym systemie prawnym zasady i warunki wykonywania zawodu psychologa są określone przez Ustawę z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów. Osoba ubiegająca się o wpis na listę psychologów musi – w myśl tej ustawy – spełnić wiele warunków. W świetle naszych rozważań nad kształceniem psychologów najważniejszym jest uzyskanie dyplomu magistra psychologii w polskiej uczelni (lub wykształcenia zagranicznego uznanego w naszym kraju za równorzędne) i odbyć podyplomowy staż zawodowy pod merytorycznym nadzorem psychologa posiadającego prawo wykonywania zawodu. Psycholog opiekun ponosi odpowiedzialność za czynności zawodowe wykonywane przez psychologa-stażystę. Prawo wykonywania zawodu psychologa jest nabywane w chwili dokonania wpisu na listę psychologów prowadzoną przez Regionalną Izbę Psychologów.

I tu zaczyna się problem, ponieważ samorząd zawodowy psychologów (w tym Regionalne Izby Psychologów) nie został utworzony, a więc nie istnieją organy uprawnione do przeprowadzania procedury wpisu na listę. W rezultacie jedynym realnym gwarantem kwalifikacji i umiejętności zawodowych psychologów w Polsce jest tytuł zawodowy magistra na kierunku psychologia. Ta sytuacja od czasu powstania ustawy w 2001 wywołuje w środowisku bardzo żywe dyskusje (Błachnio A., 2006; Brzeziński J., 2006), które niestety na razie nie zaowocowały jeszcze nowymi regulacjami prawnymi ani dopełnieniem zobowiązań narzuconych przez poprzednią ustawą. Osobne regulacje dotyczą uzyskania tytułu specjalisty w dziedzinie psychologii klinicznej, uprawnień pedagogicznych do wykonywania zawodu psychologa nauczyciela czy specjalizacji z psychoterapii i psychoterapii uzależnień.

Podsumowując, rosnąca presja na kształcenie coraz większej liczby psychologów oraz obecny stan prawny budzą niepokój o przyszłą jakość usług psychologicznych (Brzeziński J., 2011a, Brzeziński J. i Oleś P., 2021). Niniejsza publikacja jest poszerzoną wersją raportu prezentowanego przez autorki podczas konferencji *Kształcenie psychologiczne w Polsce* (Warszawa, 22.04.2024). Otwierając tę konferencję, prowadzący prof. Tomasz Grzyb podkreślał, że w sytuacji rosnącego popytu na studia psychologiczne i odpowiadającego mu wzrostu podaży pojawia się niebezpieczeństwo obniżania jakości. Niniejszy artykuł jest kolejnym krokiem w diagnozie aktualnej sytuacji. Celem prezentowanego badania była analiza trendów w kształceniu na studiach wyższych na kierunku psychologia oraz kierunkach pokrewnych, na których psychologia jest jedną z dyscyplin, jakie można zaobserwować w Polsce w latach 2018–2023. Przeprowadzone analizy obejmowały liczby ofert studiów psychologicznych i liczby studentów w odniesieniu do poszczególnych form i poziomów kształcenia. Analizy te zostały

uzupełnione o dane dotyczące absolwentów psychologii, opinii Polskiej Komisji Akredytacyjnej ws. spełnienia warunków prowadzenia studiów i kształcenia na poziomie doktorskim oraz awansów naukowych w dyscyplinie psychologia.

Choć wszystkie zaprezentowane tu analizy mają charakter ilościowy, ostatnia z nich dotyczy wskaźników odnoszących się do merytorycznej zawartości programów studiów. Analizowano bowiem odsetek efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia dla oferowanych studiów. Zestaw kierunkowych efektów uczenia się obejmuje zakres i głębię wiedzy, umiejętności i kompetencje społecznych osiągnęte przez absolwentów danego programu studiów na określonym kierunku studiów. Jest on podstawą każdego programu studiów. Przyjmuje się zatem, że kierunkowe efekty uczenia się wyznaczają sylwetkę absolwenta określonego kierunku i poziomu studiów. Ze względu na brak obowiązujących standardów kształcenia na studiach psychologicznych uczelnie mają duży stopień dowolności w zakresie tworzenia zestawu efektów uczenia się i programów studiów psychologicznych.

Mamy nadzieję, że przedstawione informacje przyczynią się do głębszej refleksji na temat tego, jakich absolwentów psychologii mamy w Polsce. Czy i na ile będą przygotowani do podejmowania wyzwań, które na nich czekają, w myśl przekonania o bliskich związkach psychologii z praktyką społeczną, gdzie istotę działań psychologa powinno stanowić stosowanie popartej empirycznie wiedzy psychologicznej do rozwiązywania problemów w poszczególnych sferach życia społecznego.

Metoda

Przeprowadzone analizy obejmowały dane ilościowe dostępne publicznie w następujących bazach krajowych i europejskich:

1. System RAD-on, gromadzący informacje o nauce i szkolnictwie wyższym w Polsce, z którego pobrano dane dotyczące:
 - a. kierunków studiów psychologicznych w Polsce w latach 2018–2023 (dane pobrano 24 stycznia 2024 r.),
 - b. liczby studentów psychologii w Polsce w latach 2019–2022 (dane pobrano 24 stycznia 2024 r.),
 - c. awansów akademickich w dyscyplinie psychologia obejmujących postępowania wszczynane od 1 października 2019 i zakończone nadaniem stopnia/tytułu do 12 lipca 2024 roku,
 - d. ewaluacji działalności naukowej uczelni w latach 2017–2021.
2. Strona internetowa Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA) – baza opinii w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu oraz związku studiów ze strategią uczelni. Dane z lat 2018–2023 (zarejestrowane do 25 maja 2023) pobrane 31 lipca 2024 roku.

3. Baza danych Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej (Eurostat), z której zaczerpnięto liczbę absolwentów studiów psychologicznych w Polsce i Europie w latach 2015–2022 oraz informacje o studentach na poszczególnych poziomach studiów (dane pobrano 4–5 sierpnia 2024 roku).

W pierwszej kolejności wygenerowano zestawienie z systemu RAD-on obejmujące studia prowadzone na kierunku psychologia, kierunkach, które w nazwie zawierały słowo „psychologia” (np. psychologia w biznesie, psychologia medyczna) lub jego odmianę (np. poradnictwo rozwojowe i pomoc psychologiczna), oraz kierunkach, których nazwa zawierała cząstkę „psycho-” (np. psychoterapia, psychoprofilaktyka) (RAD-on, 2024a).

Ten zbiór danych obejmował m.in. informacje dotyczące:

- poziomu studiów: jednolite studia magisterskie, studia I stopnia oraz studia II stopnia,
- profilu kształcenia: praktyczny, ogólnoakademicki,
- formy studiów: stacjonarne, niestacjonarne,
- rodzaju uczelni: publiczna, niepubliczna, kościelna,
- profilu uczelni: akademicka, zawodowa,
- daty rozpoczęcia prowadzenia studiów,
- udziału kierunkowych efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia w programach studiów.

To zestawienie umożliwiło uchwycenie zmian w zakresie liczby ofert w analizowanym okresie. Oferta rozumiana była tu jako kierunek studiów o danym profilu, poziomie i formie, prowadzony na określonym wydziale/filii danej uczelni. Oferty danej uczelni liczone odrębnie dla poszczególnych profili, form i poziomów studiów. Np. jedna uczelnia prowadząca studia na tym samym poziomie w siedzibie i w filii w formie stacjonarnej i niestacjonarnej została uwzględniona w postaci 4 ofert.

W kolejnym kroku zestawienie ofert uzupełniono o liczbę studentów, którą również pobrano z systemu RAD-on (2024b). Te dane są w systemie RAD-on przedstawione w raportach pogrupowanych ze względu na dziedzinę nauk, do której przyporządkowana jest dyscyplina wiodąca kierunku studiów. Po wybraniu dziedziny nauk, można wygenerować liczbę studentów na określonych kierunkach studiów, prowadzonych przez dane uczelnie, z podziałem na poziom, profil i formę studiów. Psychologia przynależy do dziedziny nauk społecznych. Jednak studia o nazwie psychologia obejmują też przypadki, w których psychologia nie jest w programie dyscypliną wiodącą. Żeby je uwzględnić w prowadzonych analizach liczebności studentów psychologii, oprócz dziedziny nauk społecznych, korzystano też z danych na temat liczebności studentów uwzględnionych w systemie RAD-on w ramach innych dziedzin (np. nauki o zdrowiu), do których przyporządkowane zostały analizowane kierunki studiów.

W niektórych przypadkach w analizowanym okresie dochodziło do zmiany nazwy uczelni. W prezentowanym zestawieniu uwzględniono wyłącznie nowszą nazwę z liczebnością studentów uwzględniającą również tę z okresu obowiązywania wcześniejszej nazwy uczelni. W przypadku prowadzenia takich samych studiów w ramach różnych filii/wydziałów uczelni liczbę studentów analizowano łącznie dla uczelni.

Na koniec do bazy danych wprowadzono informacje o tym, czy dana uczelnia prowadząca studia psychologiczne uczestniczyła w ewaluacji działalności naukowej w dyscyplinie psychologia w latach 2017–2021, a jeśli tak, to jaką otrzymała kategorię (RAD-on, 2024c).

Dwie dodatkowe bazy danych uwzględnione w analizach obejmowały odpowiednio: wykaz awansów akademickich w dyscyplinie psychologia w okresie od października 2019 roku do lipca 2024 roku pobrany z RAD-onu (2024d) oraz opinie PKA w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu oraz związku studiów ze strategią uczelni w latach 2018–2023 pobrane ze strony PKA (2024). W tym ostatnim zestawieniu uwzględniono wyłącznie poziom studiów bez profilu kształcenia, formy studiów i udziału kierunkowych efektów uczenia się przypisanych do dyscypliny psychologia w programach studiów, gdyż te dane nie zostały udostępnione w tabeli na stronie PKA.

Wyniki

Liczba studentów i absolwentów studiów psychologicznych w Polsce na tle Europy

W analizowanym okresie liczba osób studiujących psychologię systematycznie rosła. W 2019 roku psychologię studiowało 34 178 osób, a w 2022 roku – już 56 370, co stanowi przyrost o ok. 65%. Najwięcej osób studiowało psychologię na poziomie jednolitych studiów magisterskich i tu też obserwuje się największy przyrost w analizowanym okresie (ok. 70%). Studia I i II stopnia były mniej popularne, jednak również w tym przypadku widoczny jest przyrost liczby osób studiujących – odpowiednio o 34% i 62%.

Na niektórych uczelniach przyrost liczby studentów był bardzo dynamiczny. Przykładowo jedna z uczelni, która po 2019 r. uzyskała uprawnienia do prowadzenia studiów na kierunku psychologia w różnych filiach, między 2019 a 2022 rokiem odnotowała wzrost liczby studentów o 2385% (z 319 do 7928 osób). Należy nadmienić, że w analizowanym okresie na niektórych uczelniach, w szczególności publicznych lub kościelnych, nastąpił niewielki spadek liczby studiujących (ok. 12–22%), co mogło wynikać z wielu czynników m.in. likwidowania niestacjonarnej formy studiów lub ograniczania liczby rekrutowanych osób (związanego z algorytmem podziału środków finansowych na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego).

Obserwowane w Polsce narastające zainteresowanie studiowaniem na kierunku psychologia jest zbieżne z danymi płynącymi z Unii Europejskiej, w której widoczne są podobne trendy. Według danych z Eurostatu odsetek osób studiujących psychologię na studiach I stopnia wzrósł w UE między rokiem 2015 a 2022 z 2,2 do 3,0%, a w przypadku jednolitych studiów magisterskich z 2,2 do 2,7% (Eurostat, 2024a).

W ślad za przyrostem liczby osób studiujących psychologię rośnie też liczba absolwentów studiów psychologicznych. W 2015 roku liczba absolwentów studiów I stopnia na kierunku psychologia wynosiła 2807, podczas gdy w roku 2022 było ich już 5845, co uplasowało Polskę na 5. miejscu wśród krajów Unii Europejskiej (Eurostat, 2024b). Jednakże przy uwzględnieniu odsetka, jaki stanowią absolwenci psychologicznych studiów I stopnia względem wszystkich absolwentów studiów licencjackich, w 2022 roku Polska zajęła 19. miejsce w krajach Unii (Eurostat, 2024c). Pokazuje to, że w Polsce studia I stopnia wciąż nie są zbyt popularnym wariantem studiowania psychologii.

W przypadku studiów magisterskich (łącznie jednolitych studiów magisterskich oraz studiów II stopnia) na kierunku psychologia w roku 2015 w Polsce odnotowano 3799 absolwentów, podczas gdy w roku 2022 było ich 5304, co w Europie uplasowało Polskę na 3. miejscu za Włochami i Niemcami (Eurostat, 2024b). Jednak, biorąc pod uwagę odsetek absolwentów magisterskich studiów psychologicznych względem absolwentów wszystkich innych kierunków studiów magisterskich, Polska w krajach Unii Europejskiej awansowała z 15. miejsca w roku 2015 na 7. w roku 2022 (Eurostat, 2024c). Przyrost liczby absolwentów psychologicznych studiów magisterskich jest widoczny w całej Unii Europejskiej. Łącznie w roku 2015 w krajach Unii odnotowano 30 969 absolwentów studiów magisterskich z psychologii, a w roku 2022 było ich już 45 148 (Eurostat, 2024b), co w odsetku absolwentów psychologicznych studiów magisterskich względem absolwentów wszystkich innych kierunków studiów magisterskich stanowiło przyrost z 2,3 do 2,9% (Eurostat, 2024b).

Profil kształcenia a liczba osób studiujących psychologię

Najwięcej osób kształci się na jednolitych studiach magisterskich o profilu ogólnoakademickim, co ilustrują dane w tabeli 1. Jednak wzrost liczby studiujących w tej formie w analizowanych latach jest nieznaczny i wyniósł zaledwie 13%. Coraz większą popularność zyskują natomiast jednolite studia magisterskie o profilu praktycznym. W tym przypadku między rokiem 2019 a 2022 obserwuje się wzrost na poziomie aż 352%. Przyrost liczby osób studiujących na studiach I stopnia, na profilu zarówno ogólnoakademickim, jak i praktycznym, wynosi ok. 15%. Na najrzadziej wybieranych studiach II stopnia obserwuje się silniejszą dynamikę wzrostu, wynoszącą ok. 54% na profilu praktycznym i aż 72% na profilu ogólnoakademickim.

Tabela 1. Poziom i profil studiów a liczba osób studiujących na kierunku psychologia w latach 2019–2022

Poziom studiów	Profil studiów	2019	2020	2021	2022
jednolite studia magisterskie	ogólnoakademicki	24 308	25 274	25 916	27 491
	praktyczny	4 838	8 755	14 445	21 888
studia I stopnia	ogólnoakademicki	2 022	2 443	2 782	3 115
	praktyczny	2 107	2 385	2 557	2 434
studia II stopnia	ogólnoakademicki	427	533	630	734
	praktyczny	476	667	701	736

Forma studiów a liczba osób studiujących psychologię

Kolejne analizy dotyczyły liczby studentów na jednolitych studiach magisterskich, czyli najpopularniejszej formie studiów, w zależności od profilu kształcenia i formy studiów (tabela 2).

W przypadku profilu praktycznego wyraźnie obserwuje się przewagę i silny trend wzrostowy dla niestacjonarnej formy studiów – przyrost liczby studiujących w ciągu 4 lat wynosi 468%. Na stacjonarnych studiach o profilu praktycznym trend wzrostowy jest słabszy i wynosi ok. 210%.

Przyrost liczby osób studiujących na profilu ogólnoakademickim jest nieporównanie mniejszy niż na praktycznym i zbliżony dla studiów niestacjonarnych (14%) i stacjonarnych (12%).

Przytoczone dane wskazują, że odsetek osób studiujących psychologię stacjonarnie na jednolitych studiach magisterskich o profilu ogólnoakademickim sukcesywnie spada na rzecz studiów niestacjonarnych o profilu praktycznym, które w roku 2022 przyciągnęły największą liczbę osób studiujących.

Tabela 2. Profil i forma studiów a liczba osób studiujących na jednolitych studiach magisterskich na kierunku psychologia w latach 2019–2022

Profil studiów	Forma studiów	2019	2020	2021	2022
ogólnoakademicki	niestacjonarne	10 880	11 254	11 703	12 458
	stacjonarne	13 428	14 020	14 213	15 033
praktyczny	niestacjonarne	2667	5394	9320	15 150
	stacjonarne	2171	3361	5125	6738
Suma		29 146	34 029	40 361	49 379

Rodzaj uczelni a liczba osób studiujących psychologię

W 2019 roku liczba osób studiujących psychologię na uczelniach niepublicznych stanowiła ok. 54% wszystkich studiujących ten kierunek, a w 2022 roku odsetek ten

wzrósł do ok. 69%. Dla porównania w 2022 roku na uczelniach niepublicznych kształciło się 47% studentów nauk społecznych i jedynie 33% studentów wszystkich kierunków.

Co ciekawe, w latach 2019–2022 nastąpił większy wzrost liczby osób studiujących psychologię na uczelniach niepublicznych (ok. 113%) niż na uczelniach publicznych (ok. 9%). Najmniej osób studiuje na uczelniach kościelnych i ta liczba utrzymuje się na przestrzeni analizowanych lat na podobnym poziomie (co zapewne wynika ze stałej liczby ofert ze strony tych uczelni).

Jeśli z kolei przyjrzyć się uczelniom o profilu zawodowym i akademickim, to okazuje się, że najwięcej osób – bo aż 69% – psychologię studiuje na uczelniach akademickich (tabela 3). Jednak między 2019 a 2022 rokiem wyraźnie widać, że przyrost liczby studiujących na uczelniach zawodowych jest znacznie większy (313%) niż na uczelniach akademickich (30%).

Tabela 3. Rodzaj i profil uczelni a liczba osób studiujących na jednolitych studiach magisterskich na kierunku psychologia w 2022 roku

Rodzaj uczelni	Profil uczelni	Liczba studentów	Procent z sumy całkowitej	Suma
publiczna	akademicka	15 029	27%	15 366
	zawodowa	337	1%	
niepubliczna	akademicka	22 163	39%	39 322
	zawodowa	17 159	30%	
kościelna	akademicka	1 710	3%	1 710
Suma całkowita				56 398

Ewaluacja działalności naukowej w dyscyplinie psychologia

Studia o nazwie psychologia w Polsce prowadzone są przez 80 instytucji⁵, w tym 37 uczelni akademickich i 43 uczelnie zawodowe, co oznacza, że uczelnie zawodowe zaczęły dominować wśród instytucji kształcących przyszłych psychologów. Ponad połowa uczelni akademickich prowadzących studia psychologiczne posiada kategorię przyznaną przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych w wyniku oceny działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej.

Ostatnia ewaluacja działalności naukowej w Polsce objęła lata 2017–2021. Ocenie poddano 25 instytucji prowadzących działalność badawczą w dyscyplinie psychologia, z czego 24 to uczelnie oferujące studia psychologiczne. Najwyższą kategorię A+ otrzymały 4 instytucje, w tym Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk oraz 3 uczelnie prowadzące studia psychologiczne. Są to Uniwersytet Jagielloński w Krakowie i Uniwersytet Warszawski (uczelnie publiczne) oraz Uniwersytet SWPS (uczelnia niepubliczna).

⁵ Uniwersytety WSB Merito uwzględniono w zestawieniu jako jedną instytucję.

Kategorię A przyznano 4 uczelniom publicznym (Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) i 1 niepublicznej (Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie). Najwięcej uczelni (13) otrzymało kategorię naukową B+, z czego 9 stanowią uczelnie publiczne, 2 niepubliczne i 2 kościelne. Kategorię B otrzymały 3 uczelnie. Łącznie kategorię naukową przyznano 16 akademickim uczelniom publicznym, 6 niepublicznym i 2 kościelnym. Oznacza to, że wśród wszystkich uczelni oferujących studia psychologiczne uczelnie posiadające kategorię naukową stanowią jedynie 26,6%.

Uczelnie posiadające kategorię naukową w 2022 roku kształciły łącznie 60% wszystkich studentów psychologii. Oznacza to jednocześnie, że aż 23 tys. osób (40%) studiowało na uczelniach, które nie przystąpiły do ewaluacji naukowej, w tym 17,5 tys. (31%) na uczelniach zawodowych. Znaczący odsetek studiujących psychologię kształci się więc na uczelniach, które nie prowadzą działalności naukowej, a tym samym nie przygotowują studentów do działalności badawczej. Może to skutkować nie tylko obserwowanym spadkiem odsetka osób zainteresowanych podejmowaniem studiów na poziomie doktorskim, ale również ograniczoną zdolnością rozumienia wyników badań i wykorzystywania ich w pracy zawodowej.

Uczelnie akademickie, które uzyskały najwyższą kategorię naukową (A+) w roku 2022 kształciły łącznie 24% osób studiujących psychologię. Wśród tych uczelni najwięcej osób kształciło się na Uniwersytecie SWPS. Na uczelniach z kategorią A studiowało wówczas 12% osób, a uczelnie z najczęściej przyznawaną w dyscyplinie psychologia kategorią B+ kształciły 18% osób studiujących psychologię.

Warto zwrócić uwagę, że wyniki ewaluacji naukowej przekładają się też na postępowania awansowe dotyczące nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego w dyscyplinie psychologia. Dwie z trzech uczelni, które uzyskały najwyższą kategorię naukową, okazały się mieć też największy udział w liczbie promocji doktorskich i habilitacyjnych w dyscyplinie psychologia.

Z analizy wykazu postępowań awansowych wszczętych od 1 października 2019 roku (RAD-on, 2024d), dotyczących nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia, wynika, że łącznie do 12 lipca 2024 roku⁶ 121 osób otrzymało stopień doktora w dyscyplinie psychologia, nadany przez 17 różnych uczelni. Uczelnią przeprowadzającą najwięcej postępowań zakończonych nadaniem stopnia doktora okazał się Uniwersytet SWPS, który w analizowanym okresie wypromował 32 (26%)

⁶ Dostępne w systemie RAD-on dane dotyczące postępowań awansowych w zakresie nadawania stopnia doktora, stopnia doktora habilitowanego i tytułu profesora obejmują wyłącznie postępowania awansowe wszczęte od 1 października 2019 roku i zakończone nadaniem stopnia/tytułu nie później niż 12 lipca 2024 r. Ograniczenia zakresu danych uniemożliwiły dokonanie analizy trendów w tym zakresie.

osoby ze stopniem doktora. Drugie miejsce zajął Uniwersytet Jagielloński w Krakowie z 21 (17%) promocjami doktorskimi. Miejsce trzecie, z 14 (11,5%) wypromowanymi doktorami, przypadło Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu im. Jana Pawła II w Lublinie, a czwarte [11 (9%)] Uniwersytetowi Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Liczba promocji doktorskich na pozostałych uczelniach nie przekraczała 8.

W przypadku postępowań habilitacyjnych w tym samym okresie nadano 52 stopnie doktora habilitowanego w dyscyplinie psychologia, z czego 17 (32,7%) na Uniwersytecie SWPS, 9 (17%) na Uniwersytecie Jagiellońskim i po 5 (9,6%) na Uniwersytecie Warszawskim i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim im. Jana Pawła II w Lublinie. Łącznie postępowania habilitacyjne zakończone nadaniem stopnia w dyscyplinie psychologia prowadzono na 9 uczelniach. Tytuł profesora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia, nadawany przez Radę Doskonałości Naukowej, otrzymało w tym samym okresie 13 osób (RAD-on, 2024d).

Należy podkreślić, że analizowane dane nie uwzględniają postępowań awansowych wszczętych przed 1 października 2019 i zakończonych nadaniem stopnia/tytułu w okresie 2019–2024, a tym samym nie są kompletne. Jednak warto zwrócić uwagę, że w latach 2019–2022 liczba osób kształcących się na licencjackich i magisterskich studiach psychologicznych wzrosła o 60%, czyli o 22 220, a w tym czasie wszczęto tylko 102 postępowania dotyczące nadania stopnia doktora. Nawet gdyby wszystkie zakończyły się nadaniem stopnia doktora i wszystkie te osoby podjęłyby pracę w uczelniach, to na każdego nowego doktora przypada 218 nowych osób studiujących.

Okazuje się bowiem, że wyraźny przyrost liczby studentów, a także absolwentów studiów psychologicznych na poziomie studiów pierwszego stopnia oraz studiów magisterskich nie przekłada się na analogiczny trend w kształceniu na poziomie studiów doktoranckich. W tym przypadku sytuacja wygląda inaczej. W komentarzu eksperckim do danych (RAD-on, 2024e) czytamy, że „w związku z zastąpieniem studiów trzeciego stopnia szkołami doktorskimi, od roku 2019 liczba osób kształcących się na studiach doktoranckich spada. W 2022 roku w studiach doktoranckich uczestniczyło 8,9 tys. osób, trzy razy mniej niż w roku 2019”. Po zsumowaniu osób kształcących się na studiach doktoranckich oraz tych kształcących się w tym samym czasie w szkołach doktorskich (RAD-on, 2024f) okazuje się, że liczba osób ubiegających się o stopień doktora w Polsce spada. W roku 2019 było ich łącznie 33 621, podczas gdy w roku 2022 było ich 24 170. Zauważając te dane do dziedziny nauk społecznych, obserwujemy niewiele mniejszy spadek. W 2019 roku na studiach doktoranckich oraz w szkołach doktorskich w dziedzinie nauk społecznych kształciło się 8296 osób. W roku 2022 było ich 4827, co oznacza spadek na poziomie 58%.

Z danych Unii Europejskiej wynika, że w roku 2015 w Polsce 713 osób kształciło się na poziomie studiów doktoranckich na kierunku psychologia (Eurostat, 2024d), co

stanowiło 1,6% wszystkich doktorantów i doktorantek w kraju (Eurostat, 2024e), podczas gdy w roku 2022 liczba doktorantów i doktorantek psychologii spadła do 214 (Eurostat, 2024d), a ich odsetek wynosił jedynie 0,8% (Eurostat, 2024e). W skali europejskiej pod względem liczby osób kształcących się na psychologicznych studiach doktoranckich oznacza to spadek z 2. miejsca (za Hiszpanią) w roku 2015 na miejsce 17. w roku 2022 (Eurostat, 2024d). Jednak przy uwzględnieniu procentowego udziału doktorantów i doktorantek psychologii względem wszystkich osób kształcących się na poziomie studiów doktoranckich na tle innych krajów Unii Europejskiej Polska wypada jeszcze gorzej. W roku 2015 Polska zajmowała 17. miejsce, podczas gdy w roku 2022 spadła na 25. miejsce (przy uwzględnieniu 28 krajów europejskich w latach 2013–2020 i 27 krajów od roku 2020) (Eurostat, 2024e). Warto zaznaczyć, że w tym samym okresie 2019–2022 w krajach Unii Europejskiej liczba osób kształcących się w dyscyplinie psychologia na poziomie studiów doktoranckich wzrosła z 7944 do 12 767, czyli odnotowano przyrost na poziomie 62% (Eurostat, 2024d). Tym samym odsetek przygotowujących doktorat z psychologii względem doktorantów innych kierunków wzrósł z 1,2 do 1,9% (Eurostat, 2024e).

Oznacza to, że na tle Unii Europejskiej w Polsce obserwujemy silniejszy przyrost liczby i odsetka osób studiujących psychologię na studiach magisterskich. Jednak w tym samym czasie, przeciwieństwo do trendu europejskiego, liczba osób kształcących się na studiach doktoranckich w dyscyplinie psychologia w Polsce spada.

Oferty studiów psychologicznych i wnioski o pozwolenie na utworzenie studiów

Między 2018 a 2023 rokiem liczba ofert studiów psychologicznych wzrosła ze 144 do 254, przy czym najbardziej intensywnie swoją ofertę rozwijały niepubliczne uczelnie zawodowe (tabela 4). Liczba ofert wzrosła tam o ok. 130%, podczas gdy na uczelniach akademickich o ok. 50% w przypadku jednostek niepublicznych i 20% jednostek publicznych. Ogółem liczba ofert studiów psychologicznych na uczelniach niepublicznych wzrosła o 94, podczas gdy na uczelniach publicznych jedynie o 15.

Największy wzrost liczby ofert obserwuje się w przypadku jednolitych studiów magisterskich o profilu praktycznym (tabela 5). Przyczyn tego stanu rzeczy można upatrywać z jednej strony w dużej popularności kierunku psychologia, a z drugiej w większej łatwości uruchamiania tego kierunku przez uczelnie zawodowe mogące kształcić tylko na profilu praktycznym. Znaczenie mogło tu mieć zniesienie obowiązku minimum kadrowego samodzielnych pracowników nauki w danej dyscyplinie.

Warto zwrócić uwagę, że studia I oraz II stopnia na kierunku psychologia są prowadzone jedynie przez uczelnie niepubliczne. Uczelnie publiczne i kościelne oferują wyłącznie jednolite studia magisterskie. W ofercie uczelni publicznych pojawiają się

natomiast kierunki studiów I lub II stopnia, których programy zawierają znaczny udział efektów uczenia się w dyscyplinie psychologia, np. stosowana psychologia zwierząt (studia I stopnia na Uniwersytecie Warszawskim) czy kognitywistyka (studia II stopnia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu).

Tabela 4. Profil i rodzaj uczelni a liczba ofert studiów psychologicznych

Profil uczelni	Rodzaj uczelni	2018	2019	2020	2021	2022	2023
akademicka	publiczna	35	35	36	38	41	42
	niepubliczna	58	60	70	76	80	89
	kościelna	3	3	4	4	4	4
zawodowa	publiczna	0	1	1	2	3	8
	niepubliczna	48	62	70	77	84	111
Suma całkowita		144	161	181	197	212	254

Tabela 5. Profil, poziom i forma studiów a liczba ofert studiów psychologicznych

Profil studiów	Poziom studiów	Forma studiów	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ogólno-akademicki	jednolite magisterskie	niestacjonarne	28	28	29	28	28	28
		stacjonarne	34	34	35	35	35	35
	I stopnia	niestacjonarne	8	8	7	7	7	7
		stacjonarne	11	11	11	11	11	11
	II stopnia	niestacjonarne	4	4	4	4	4	5
		stacjonarne	5	5	5	5	5	6
praktyczny	jednolite magisterskie	niestacjonarne	14	22	29	38	45	64
		stacjonarne	13	20	29	35	45	61
	I stopnia	niestacjonarne	14	14	15	15	14	17
		stacjonarne	11	11	12	12	12	13
	II stopnia	niestacjonarne	2	3	4	5	5	5
		stacjonarne	0	1	1	1	1	1
Suma całkowita			144	161	181	197	212	254

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zakłada dwie ścieżki tworzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu: uzyskanie zgody ministra właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego albo samodzielne utworzenie studiów, przy czym to rozwiązanie jest dostępne tylko dla uczelni akademickich posiadających kategorię naukową A+, A albo B+ w dyscyplinie, do której przyporządkowany jest kierunek. W przypadku psychologii najczęstszą ścieżką uruchomienia studiów jest wystąpienie

o zgodę do ministra, który wydaje pozwolenie po zasięgnięciu opinii Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Z przeprowadzonej analizy danych dostępnych na stronie PKA wynika, że w okresie 2019–2023 Komisja wydała 106 opinii w sprawie utworzenia studiów na kierunku psychologia, w tym część do wniosków o ponowne rozpatrzenie sprawy (tabela 6). Większość, bo aż 60% tych opinii, była negatywna. Warto zwrócić uwagę, że 58% opinii dotyczyło wniosków złożonych przez niepubliczne uczelnie zawodowe, przy czym aż 68% opinii było negatywnych (tabela 7). Odsetek negatywnych opinii jest mniejszy w przypadku uczelni publicznych, zarówno akademickich, jak i zawodowych, oraz niepublicznych uczelni akademickich (50%).

Powyższe dane dotyczą tylko kierunku psychologia. Dodatkowo PKA wyrażała opinie ws. utworzenia kierunków zawierających w nazwie słowo „psychologia”, m.in. Psychologia w biznesie, Psychologia zdrowia, Filozofia i psychologia rozwoju osobowego. Dwadzieścia z tych opinii było negatywnych, a pięć pozytywnych.

Należy zaznaczyć, że – zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – opinia PKA nie jest wiążąca dla ministra. Zdarzało się, że uczelnie uzyskiwały zgodę na utworzenie kierunku psychologia, mimo negatywnej opinii wyrażonej przez PKA. Jak podaje Rynek Zdrowia, powołując się na dane z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 2022–2023 zgodę pomimo negatywnej opinii PKA otrzymało aż 11 uczelni (Wykowski, J. i Chruścińska-Dragan, M., 2024).

Tabela 6. Opinie PKA w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na kierunku psychologia w latach 2019–2023

Poziom studiów	Negatywna opinia	Pozytywna opinia	Suma
I stopnia	17	2	19
II stopnia	–	3	3
jednolite studia magisterskie	47	37	84
Suma	64	42	106

Tabela 7. Opinie PKA w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na kierunku psychologia w latach 2019–2023 w podziale na rodzaj i profil uczelni

Rodzaj uczelni	Profil uczelni	Negatywna opinia	Pozytywna opinia	Suma
publiczna	akademicka	4	4	8
	zawodowa	4	4	8
niepubliczna	akademicka	13	13	26
	zawodowa	42	20	62
kościelna	akademicka	1	1	2

Udział efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia w programach studiów psychologicznych

Programy studiów o nazwie psychologia różnią się procentowym udziałem efektów uczenia się przyporządkowanych do tej dyscypliny. W przypadku kiedy nazwa kierunku studiów tożsama jest z nazwą dyscypliny psychologia, oznacza to zazwyczaj, że prawie wszystkie efekty uczenia się w programach studiów (średnio 92%) przyporządkowano do tej dyscypliny. W oferowanych studiach psychologicznych zdarzają się jednak przypadki, gdy procent psychologicznych efektów uczenia się jest mniejszy niż 75%. Jednak w przeważającej liczbie programów studiów przekracza on 60%, co oznacza, że treści psychologiczne dominują w programach kształcenia. Studia o nazwie psychologia, w których programach co najmniej 75% efektów uczenia się zostało przyporządkowanych do dyscypliny psychologia, stanowią 75% wszystkich ofert studiów psychologicznych. Można jednak wskazać jeden przypadek jednolitych studiów magisterskich o nazwie psychologia, w których programie treści psychologiczne stanowią zaledwie 37%, podczas gdy 63% efektów uczenia się odnosi się do nauk o zdrowiu. Bywa też odwrotnie, kiedy jednolite studia magisterskie o nazwie psychoterapia w programie studiów mają 100% efektów uczenia się przypisanych do dyscypliny psychologia.

Poza kierunkiem studiów o nazwie psychologia uczelnie oferują też studia o innych nazwach z większym lub mniejszym udziałem efektów uczenia się przyporządkowanych dyscyplinie psychologia. W przypadku kiedy psychologia nie jest dyscypliną wiodącą (a czasem nawet gdy jest, lecz nie stanowi 100% efektów uczenia się w programie studiów), w nazwach kierunków tych studiów pojawiają się: uszczegółowienia wskazujące na zawężenie zakresu studiów (np. psychologia w biznesie); po słowie psychologia pojawia się spójnik „i” oraz dodatkowy obszar kształcenia (np. psychologia i biologia zwierząt) lub słowo psychologia nie występuje w nazwie kierunku, ale występuje cząstka „psycho-” (np. psychokryminalistyka).

Z 312 ofert studiów psychologicznych 254 (81%) stanowią studia o nazwie psychologia, a pozostałe 58 (19%) studia o innych nazwach. Udział kierunkowych efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia wśród tych 58 kierunków studiów o nazwach innych niż psychologia waha się od 6% (np. etologia i psychologia zwierząt) do 100 % (np. psychologia medyczna lub psychoterapia), średnio wynosząc 47%.

Wnioski

Na podstawie przedstawionych analiz można wskazać kilka charakterystycznych trendów w zakresie kształcenia psychologicznego w ostatnich latach. Ta dynamika powinna zostać uwzględniona nie tylko przy tworzeniu regulacji legislacyjnych w zakresie prawa do wykonywania zawodu psychologa, ale również w działaniach mających na celu zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia na studiach psychologicznych.

Zainteresowanie studiowaniem psychologii nieustannie wzrasta

W odpowiedzi na rosnące zainteresowanie psychologicznymi kierunkami studiów rośnie ich podaż. Przedstawione wyżej dane pokazują silny trend wzrostowy zarówno w liczbie ofert studiów psychologicznych, jak i liczbie osób studiujących przede wszystkim na uczelniach niepublicznych, które wyprzedziły uczelnie publiczne i konsekwentnie zwiększają przewagę we wspomnianych wskaźnikach. Należy podkreślić, że przewaga uczelni niepublicznych nad publicznymi w tym zakresie jest specyficzna dla psychologii. Nie pokrywa się z danymi dotyczącymi proporcji studiujących na uczelniach niepublicznych i publicznych dla całej dziedziny nauk społecznych, a tym bardziej dla wszystkich kierunków studiów. Podczas gdy w skali wszystkich kierunków studenci uczelni niepublicznych stanowią jedną trzecią studiujących, w przypadku psychologii jest ich ponad dwie trzecie i przewaga ta z roku na rok rośnie. Oznacza to, że udział uczelni publicznych w kształceniu przyszłych psychologów systematycznie spada.

Uczelnie niepubliczne, jako instytucje utrzymujące swą działalność ze środków pochodzących z chesnego studentów, w dużo większym stopniu niż jednostki publiczne kierują się prawami popytu i podaży, włączając do oferty kierunki studiów, które zapewnią im możliwość rozwoju. Inwestują też znaczne środki w promocję swojej oferty. Jak widać, warto mieć w niej studia psychologiczne, o czym przekonują nie tylko dane o dynamicznym wzroście liczebności ofert, ale także te o liczbie składanych wniosków o otwarcie psychologicznych kierunków studiów. Oznacza to też, że uczelnie niepubliczne w większym stopniu niż publiczne odpowiadają na potrzeby społeczne, takie jak w tym wypadku rosnące zainteresowanie studiami psychologicznymi, popyt na usługi psychologiczne na rynku pracy oraz niedobór psychologów w różnych obszarach ich działalności.

Jednak biorąc pod uwagę wysoki odsetek negatywnych opinii wydanych przez Polską Komisję Akredytacyjną dla wniosków o uruchomienie studiów na kierunkach psychologicznych, można mieć uzasadnione wątpliwości co do poziomu przygotowania do prowadzenia takich studiów przez część uczelni. Co gorsza, nawet negatywna opinia PKA nie zawsze była skutecznym „bezpiecznikiem” dla powstrzymania decyzji ministerialnej w sprawie uruchomienia studiów na kierunku, co z kolei tworzy dodatkowe wątpliwości dotyczące jakości studiów, które zostały uruchomione.

Analizując dane dotyczące liczby studentów i ofert studiów można odnieść mylne wrażenie, że niepokojące zjawiska związane z kształceniem studentów psychologii obserwuje się głównie na uczelniach niepublicznych. Bardziej adekwatny wydaje się jednak wniosek, że jakość studiów psychologicznych zależy w głównej mierze od profilu uczelni (akademickiego lub zawodowego) i profilu kształcenia (ogólnoakademickiego lub praktycznego).

Dodatkowo warto zwrócić uwagę, że spośród 363 uczelni wyższych w Polsce 37% stanowią uczelnie publiczne i aż 58% uczelnie niepubliczne (pozostałe to uczelnie kościelne i federacje uczelni). Podczas gdy na uczelniach niepublicznych znakomita większość kierunków studiów osadzona jest w dziedzinie nauk społecznych (67%) i humanistycznych (4%), to wśród uczelni publicznych udział kierunków z różnych dziedzin nauki jest znacznie bardziej zróżnicowany, a kierunki z dziedziny nauk społecznych stanowią niecałe 28%. Warto mieć na uwadze te dane, które obrazując tzw. *base rate* pozwalają uwzględnić szerszy kontekst pojawiających się doniesień np. o różnych nieprawidłowościach. Jeśli częściej słyszymy w tym kontekście o uczelniach niepublicznych niż publicznych, to należy też wziąć poprawkę właśnie na to, że w punkcie wyjścia jest ich więcej. Pośrednio wskazują na to przywołane wyżej analizy opinii PKA w sprawie utworzenia studiów na kierunku psychologia, gdzie również na uczelniach publicznych obserwuje się wysoki odsetek negatywnych opinii (50%), chociaż w wartościach bezwzględnych jest ich oczywiście mniej.

Kryterium rodzaju uczelni (publiczna czy niepubliczna) nie powinno być zatem traktowane jako wskaźnik poziomu jakości kształcenia. Błędem jest zarówno oczekiwanie, że wszystkie uczelnie publiczne kształcą podobnie jak Uniwersytet Jagielloński czy Uniwersytet Warszawski, jak i zakładanie, że niesławne Collegium Humanum (obecnie pod nazwą Uczelnia Biznesu i Nauk Stosowanych „Varsovia”) jest wyznacznikiem poziomu kształcenia na wszystkich uczelniach niepublicznych. Uczelnią niepubliczną jest też wygrywający w tegorocznym rankingu studiów na kierunku psychologia Uniwersytet SWPS (Ranking Kierunków Studiów Perspektywy 2024), uczelnia z najwyższą (A+) kategorią naukową w tej dyscyplinie, dzieląca tę kategorię z najlepszymi uczelniami publicznymi (UJ i UW).

Niepubliczne uczelnie zawodowe przejmują rynek kształcenia psychologicznego

Analiza trendów dotyczących dynamiki przyrostu liczebności oferty studiów oraz osób studiujących na psychologicznych kierunkach studiów prowadzi do predykcji, że za kilka lat niepubliczne uczelnie zawodowe będą dominować w kształceniu przyszłych psychologów. Oznacza to, że w obrazie kształcenia psychologicznego w Polsce kryterium rodzaju uczelni (publicznych, niepublicznych i kościelnych) warto poszerzyć o ich profil (akademicki i zawodowy).

Między rokiem 2019 a 2023 to właśnie zawodowe uczelnie niepubliczne podwoiły liczbę ofert studiów psychologicznych, a tym samym w roku 2023 ich ofert było już najwięcej. Pod względem liczby studentów wciąż ustępują jeszcze niepublicznym uczelniom akademickim. Jednak biorąc pod uwagę dynamikę przyrostu liczebności studiujących na określonym rodzaju i profilu uczelni, z roku na rok niepubliczne uczelnie zawodowe odnotowują najsilniejszy przyrost. Częściowo wynika to ze zmian w ustawie

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku, kiedy to zrezygnowano z tzw. minimum kadrowego. Ten zabieg umożliwił wielu uczelniom ubieganie się o utworzenie studiów psychologicznych o profilu praktycznym, nawet jeśli nie prowadzą działalności badawczej w dyscyplinie psychologia i nie dysponują odpowiednio liczną kadrą ze stopniami i tytułami naukowymi, czego wcześniej wymagały zapisy o minimum kadrowym.

Przypomnijmy, że uczelnie zawodowe nie spełniają kryteriów uczelni akademickiej i nie muszą poddawać się ewaluacji, bo nie są zobligowane do prowadzenia działalności naukowej. W roku 2022 ok. 40% studiujących psychologię kształciło się na uczelniach niepoddanych ewaluacji naukowej w dziedzinie psychologia. Uczelnie zawodowe mogą prowadzić studia wyłącznie o profilu praktycznym, co prowadzi do kolejnego wniosku.

Spada przewaga ogólnoakademickiego profilu kształcenia psychologicznego na rzecz profilu praktycznego

Kolejny z analizowanych trendów wskazuje bowiem na dynamiczny wzrost popularności studiów psychologicznych o profilu praktycznym (przyrost o ponad 200% w analizowanym okresie). Mimo że w roku 2022 liczba studiujących psychologię na profilu ogólnoakademickim wciąż dominowała, to jednak przewaga ta od roku 2019 systematycznie spada. W roku 2019 liczba studentów na profilu praktycznym stanowiła 21%, w roku 2022 było ich już 44%.

Z jednej strony może to być odpowiedź na rosnące zapotrzebowanie na usługi psychologiczne – popyt na psychologów praktyków. W rzeczywistości, w której coraz więcej osób poszukuje profesjonalnego wsparcia psychologicznego, tym większą wagę należy przywiązywać do jego jakości i zgodności z aktualną wiedzą naukową. Oddziaływania psychologiczne oparte na dowodach naukowych dają gwarancję skuteczności i – co najważniejsze – bezpieczeństwa osób z niej korzystających. Czy mamy pewność, że przygotowanie do praktyki psychologicznej na studiach o profilu praktycznym na pewno opiera się na najbardziej aktualnej wiedzy naukowej? Czy studenci kształcący się na studiach o profilu praktycznym zdobywają kompetencje w zakresie stosowania metod i procedur o potwierdzonej skuteczności w myśl założeń praktyki opartej na dowodach naukowych (*evidence based practice*)? Dane z niniejszego raportu nie pozwalają formułować odpowiedzi na powyższe pytania. Merytoryczna analiza zawartości programów studiów i kompetencji kadry wykraczała bowiem poza zakres prezentowanego badania.

Można jednak postawić hipotezę, że również w obszarze kształcenia psychologia boryka się ze zjawiskiem nazwanym przez Brzezińskiego „rozdrożem metodologicznym” (Brzeziński J.M., 2010). Niektórzy badacze przedstawiają argumenty za istnieniem wielu psychologii (Dobroczyński B., 1993), gdzie oś podziału ma charakter metodologiczny, i twardej, redukcjonistycznej empirii przeciwstawia się miękkie zabieganie o dobro człowieka. W pierwszym z modeli naczelną zasadą jest rzetelność meto-

dologiczna, w drugim zaś – dobro człowieka. Jednak relację między metodą a efektem w psychologii można – a zdaniem niektórych badaczy (Brzeziński, J.M., 2014; Kubacka-Jasiecka D., 2022; Nosal Cz.S., 2006) nawet należy – widzieć inaczej. Powinno się dążyć do tego, aby wszelkie programy i praktyki społeczne były oparte na badaniach empirycznych oraz najnowszych teoriach i modelach empirycznych. Jeśli spojrzymy na psychologię jako na dyscyplinę, w której empiria i praktyka komplementarnie uzupełniają się – opozycja między modelem kształcenia „teoretycznego” i „praktycznego” traci sens.

Warto więc podkreślić (w kontrze do pojawiającej się w potocznym myśleniu dychotomii: praktyka vs teoria), że ogólnoakademicki profil studiów psychologicznych nie oznacza przecież bagatelizowania kwestii praktycznych. Położenie zaś nacisku na kwestie metodologiczne i krytyczną analizę doniesień naukowych, charakterystyczne dla profilu ogólnoakademickiego, rozwija umiejętności kluczowe dla realizacji idei dalszego samokształcenia, koniecznego dla odpowiedzialnej praktyki psychologicznej. Kwestię tę bardzo dobitnie podkreślił m.in. prof. dr hab. Przemysław Bąbel podczas otwarcia wspomnianej konferencji *Kształcenie psychologiczne w Polsce* „Psychologia jest nauką, a praktyka psychologiczna musi być oparta na teoriach i wynikach naukowych i poparta dowodami naukowymi”, ukazując też niewłaściwość przeciwstawiania psychologii jako nauki praktyce psychologicznej rozumianej jako sztuka. Takie przeciwstawienie i silny zwrot w nastawieniu „na praktykę” może skutkować ograniczoną zdolnością rozumienia wyników badań i wykorzystywania ich w pracy zawodowej. Wiedza, umiejętności i kompetencje w zakresie metodologii badań psychologicznych oraz statystycznej analizy wyników badań wydają się kluczowe ze względu szerzącą się popularność pseudonaukowych koncepcji, a także narzędzi diagnostycznych i terapeutycznych, których skuteczność nie została dowiedziona naukowo.

Studia w profilu praktycznym charakteryzuje m.in. to, że program wymaga realizacji dużej liczby godzin praktyk (min. 720 godzin). Powstaje pytanie, czy wraz ze zwiększaniem liczebności studentów (czasem skokowym) uczelnie w odpowiednim tempie rozwijają też zasoby nie tylko w zakresie bazy praktykodawców oraz nadzoru nad realizacją tych praktyk, ale także wykwalifikowanej kadry akademickiej? Wzrost popularności studiów nastawionych wyłącznie „na praktykę” może też skutkować, już obserwowanym, spadkiem odsetka osób zainteresowanych kształceniem psychologicznym na poziomie doktoranckim. To z kolei, przy równoczesnym ciągłym przyroście liczby studentów psychologii, może doprowadzić do luki kadrowej, jak to zostało pokazane wyżej w jednej z analiz dotyczącej liczby otwieranych przewodów doktorskich w dyscyplinie psychologia.

Dominuje niestacjonarna forma studiów

Z analizy liczebności studentów oraz ofert studiów na kierunku psychologia wynika, że od roku 2020 rośnie przewaga niestacjonarnej formy studiów, widoczna w obu wy-

mienionych wskaźnikach. Dominowanie niestacjonarnej formy studiów jest kolejną cechą charakterystyczną kształcenia na studiach psychologicznych. W przypadku wszystkich kierunków studiów osoby studiujące niestacjonarnie stanowią ok. 36% studiujących. Na kierunku psychologia odsetek ten wynosi 57%. Co więcej, między rokiem 2019 a 2022 liczba studiujących psychologię niestacjonarnie niemal podwoiła się, podczas gdy w przypadku formy stacjonarnej przyrost ten był mniejszy. Wynik ten jest związany z dominacją uczelni niepublicznych w liczbie studiujących psychologię, które w przeciwieństwie do uczelni publicznych nie mają ustawowych obostrzeń dotyczących relacji między liczbą osób studiujących stacjonarnie i niestacjonarnie. Zgodnie z art. 63 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w uczelniach publicznych liczba studentów studiujących na studiach stacjonarnych nie może być mniejsza od liczby studentów studiujących na studiach niestacjonarnych.

Ustawodawca wskazuje też, że w ramach studiów stacjonarnych co najmniej połowa punktów ECTS objętych programem studiów jest uzyskiwana w ramach zajęć z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i studentów. Z kolei w przypadku studiów niestacjonarnych mniej niż połowa punktów ECTS objętych programem studiów może być uzyskiwana w ramach zajęć z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i studentów. Oznacza to, że z założenia studia stacjonarne i niestacjonarne powinny różnić się wyłącznie liczbą godzin zajęć w bezpośrednim kontakcie z wykładowcą. Brak doprecyzowania, co dokładnie oznacza mniej niż połowa punktów ECTS wskazana w zapisie, a także dookreślenia, czym są zajęcia z bezpośrednim udziałem wykładowcy, doprowadziły do tego, że kilka uczelni w ramach niestacjonarnej formy studiów oferuje studia reklamowane jako psychologia – online (np. [Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi](#), [Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie](#) czy [Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna w Radomiu](#)).

To z kolei rodzi kolejne wątpliwości i pytania dotyczące kształcenia przyszłych psychologów. Kto wybiera studia niestacjonarne? Czy nie są to głównie osoby, które studiują w weekendy, gdyż w dni powszednie pracują? Czy studiując psychologię online, można zdobyć wszystkie wymagane umiejętności i kompetencje? W jaki sposób osoby studiujące niestacjonarnie na studiach o profilu praktycznym realizują praktyki w wymaganym wymiarze (720 h)? Czy zatem absolwent niestacjonarnych studiów psychologicznych realizowanych na profilu praktycznym jest w stanie osiągnąć te same efekty uczenia się (uzyskać tę samą wiedzę, umiejętności i wrażliwość etyczną), co absolwent studiów stacjonarnych? Biorąc pod uwagę fakt, że większość absolwentów studiów psychologicznych to absolwenci studiów niestacjonarnych, wątpliwości te powinny zostać wzięte pod uwagę w pracach nad opracowaniem standardów kształcenia psychologicznego.

Nie ma jednego modelu ani standardów kształcenia psychologów, nie wiadomo też, co kryje się pod nazwą kierunku studiów

Z przedstawionych danych wynika przede wszystkim to, że nie ma jednego modelu kształcenia psychologicznego. Studia psychologiczne prowadzone są na wszystkich możliwych poziomach, w różnych profilach i formach studiów, przez wszystkie możliwe rodzaje i profile uczelni. Co więcej, prowadzone są pod 30 różnymi nazwami, a udział efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia w ich programach studiów waha się od 6 do 100%. Warto też wspomnieć, że nie wszystkie prowadzą do uzyskania tego samego tytułu zawodowego (licencjata lub magistra). Studia I stopnia etologia i psychologia zwierząt (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) kończą się uzyskaniem tytułu zawodowego inżyniera.

Jak pokazano, w przypadku większości studiów o nazwie psychologia nie ma powodów do obaw pod względem nasycenia ich programów kierunkowymi efektami uczenia się przyporządkowanymi do dyscypliny psychologia. Jednak kuriozalne przypadki, gdy w programie studiów na kierunku o nazwie psychologia dyscyplina psychologii nie jest nawet dyscypliną wiodącą, wskazują na potrzebę uwzględnienia kryterium udziału efektów uczenia się w programach studiów o nazwie psychologia.

Nazwa kierunku jest bowiem najważniejszą wskazówką dla osób wybierających studia i pojawia się też na dyplomie ich ukończenia, stając się informacją dla przyszłych pracodawców. Dokładne analizy kierunkowych efektów uczenia się czy nawet suplementów do dyplomu zawierających wykaz zrealizowanych zajęć nie są zapewne powszechną praktyką ani wśród kandydatów na studia, ani pracodawców.

Wybierając studia o nazwie psychologia należałoby oczekiwać, że nawet jeśli program studiów nie będzie ograniczał się do zagadnień psychologicznych, to będą one dominowały w programie kształcenia. Kierunkowe efekty uczenia się danego programu studiów wyznaczają sylwetkę ich absolwenta. Można mieć więc wątpliwości, czy absolwent studiów, których program obejmował jedynie 37% efektów uczenia się przypisanych do dyscypliny psychologia, a pozostałe odnosiły się do nauk o zdrowiu, na pewno jest psychologiem. Dyscyplina psychologia umiejscowiona jest w dziedzinie nauk społecznych, a nie w naukach o zdrowiu. Bywa i odwrotnie – jeśli w programie studiów o nazwie psychoterapia 100% efektów uczenia się przyporządkowano dyscyplinie psychologia, to można się zastanawiać, czy i czym różni się ich absolwent od absolwenta studiów o nazwie psychologia ze 100% udziałem efektów uczenia się w dyscyplinie psychologia.

Na szczególną uwagę zasługują kierunki studiów o innych nazwach. W powyższych analizach skupiono się przede wszystkim na nazwach zawierających słowo psychologia i jego uszczegółowienia, zawierających przymiotnik psychologiczne oraz samą cząstkę psycho-, po ukończeniu których też nie wiadomo, czego można się spodziewać. Czy

mając do czynienia z absolwentem kierunku stosowana psychologia zwierząt (55% efektów przyporządkowanych do dyscypliny psychologia) – mamy do czynienia z psychologiem? Psychologiem szczególnie wyspecjalizowanym w wykorzystaniu wiedzy psychologicznej w praktycznej pracy ze zwierzętami, który może też pracować z ludźmi? A może jednak psychologiem, który nie jest przygotowany do pracy z ludźmi?

Warto zaznaczyć, że w analizach przedstawionych w niniejszej pracy nie uwzględniono kierunków studiów, w których nazwach nie pojawia się słowo psychologia lub przynajmniej częśćka „psycho-”. Jednak okazuje się, że można wskazać kierunki studiów, w których programach efekty uczenia się zostały przyporządkowane w 100% do dyscypliny psychologia, ale nazwy kierunku nie mają bezpośredniego związku z psychologią (np. studia I stopnia o nazwie *Chillout Studies* lub *Cognitive Science*).

Oznacza to, że studia psychologiczne, z mniejszym lub większym udziałem kierunkowych efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia, prowadzone są pod różnymi nazwami, z których większość obejmuje słowo psychologia albo przynajmniej częśćkę „psycho-”. W roku 2006, kiedy nazwy kierunków studiów były jeszcze regulowane rozporządzeniem ministra, studia w Polsce mogły być prowadzone na kierunkach o 118 ściśle określonych nazwach. Studia psychologiczne, zgodnie z rozporządzeniem, były wówczas prowadzone wyłącznie pod nazwą psychologia. Po wycofaniu regulacji w zakresie nazw kierunków studiów i przekazaniu uczelniom autonomii w tym zakresie, w roku 2024 studia w Polsce prowadzone są pod 1951 różnymi nazwami, w tym 30 różnymi nazwami studiów psychologicznych (w których nazwach występuje przynajmniej częśćka „psycho-”) (Otoutuczelnie.pl, 2024).

Ze względu na dużą różnorodność zarówno w nazewnictwie, jak i nasyceniu programów studiów efektami uczenia się przyporządkowanymi do dyscypliny psychologia można się zastanawiać, czy i w jaki sposób różnorodność ta powinna zostać uwzględniona w regulacjach prawnych określających zasady dopuszczania do wykonywania zawodu psychologa.

W Ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Projekt z dnia 27 czerwca 2024 r.) w ramach warunków dopuszczania do wykonywania zawodu, w zakresie wykształcenia wskazano (Art. 6. ust. 3. pkt 1) m.in. konieczność ukończenia w Rzeczypospolitej Polskiej studiów I stopnia na kierunku psychologia i studiów II stopnia na kierunku psychologia oraz uzyskania tytułu zawodowego magistra albo ukończenia jednolitych studiów magisterskich na kierunku psychologia oraz uzyskania tytułu zawodowego magistra.

W świetle tego, co zostało omówione wyżej można się zastanawiać, czy osoba, która ukończyła jednolite studia magisterskie na kierunku psychologia, mimo że program jej studiów obejmował jedynie 37% efektów uczenia się przypisanych do dyscypliny psychologia, spełnia ustawowy wymóg? Czy osoba, która ukończyła studia I i II stopnia o nazwie etologia i psychologia zwierząt (z zaledwie 6% efektów uczenia się z zakresu

psychologii) spełnia te same wymogi co absolwenci jednolitych studiów magisterskich z psychologii, w programie których udział efektów z psychologii wynosi co najmniej 75%? Czy osoba, która ukończyła studia I stopnia z psychologii (68% efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia) i studia II stopnia z psychologii w biznesie (55% efektów uczenia z zakresu psychologia) spełnia te same wymogi, co absolwenci studiów, w których udział efektów psychologii wynosi co najmniej 75%. Czy studia o nazwie psychoterapia zostaną uznane za studia na kierunku psychologia i będą traktowane przez wykonawców ustawy tak samo jak studia o nazwie psychologia? I wreszcie, czy zasadne i możliwe jest określenie rzetelnych, ustawowych wymogów (w zakresie wykształcenia) dopuszczania do wykonywania zawodu psychologa bez uwzględnienia panującej w Polsce różnorodności nazewnictwa psychologicznych kierunków studiów oraz udziału efektów uczenia się przyporządkowanych do dyscypliny psychologia w ich programach studiów?

Jak wynika z przedstawionych danych, obecnie w Polsce istnieje równolegle wiele modeli kształcenia psychologów i nie ma standardów kształcenia na tym kierunku studiów (analogiczne do standardów obowiązujących dla zawodów medycznych, architekta i nauczyciela). Oznacza to, że absolwenci studiów psychologicznych różnią się w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych ze względu nie tylko na poziom i profil ukończonych studiów oraz rodzaj, profil uczelni, ale również założenia programowe konkretnej uczelni, na której je realizowali. Może to budzić uzasadnione obawy związane z jakością oferowanych usług psychologicznych przez tak zróżnicowane grono absolwentów studiów psychologicznych.

Próby opracowania standardów kształcenia na kierunku psychologia (przynajmniej w zakresie treści kształcenia) były już podejmowane w przeszłości (Brzezińska A. i in., 2000) i 2005 roku w ramach jednolitych studiów magisterskich na kierunku psychologia 40% godzin z programu studiów regulowały standardy nauczania (Błachnio A., 2006). Część uczelni podjęła się też próby dostosowania programów nauczania do standardów europejskich zaproponowanych przez Europejską Federację Stowarzyszeń Zawodowych Psychologów (EFPPA), ubiegając się o certyfikat Europsy (Lunt I., 2011). Jednak obecnie nie ma obowiązujących standardów kształcenia na studiach psychologicznych w Polsce, a uczelnie nawet nie mają możliwości dostosowywania programów studiów do standardów europejskich, ponieważ Polskie Towarzystwo Psychologiczne w połowie roku 2023 zawiesiło certyfikację programów studiów, której dokonywało z ramienia EFPPA.

Pomysł powrotu do standardów kształcenia na kierunku psychologia jest zatem obecnie żywo dyskutowany. Na mocy Zarządzenia Ministra Nauki z 3 lipca 2024 został powołany zespół „do spraw opracowania propozycji reguł i wymagań w zakresie kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu psychologa” pod przewodnictwem

prof. dra hab. Wojciecha Dragana, przewodniczącego Komitetu Psychologii PAN kadencji 2024–2027.

W świetle tak różnorodnych wariantów kształcenia dalsze regulacje zapewniające jego jakość wydają się konieczne. Standaryzacja kształcenia psychologicznego nie powinna jednak wykluczać pewnej autonomii uczelni w doborze treści i metod nauczania, pozwalając na rozbudowywanie ścieżek kształcenia zgodnie z kwalifikacjami zatrudnionej kadry i oczekiwaniami studentów. Nie chodzi o to, by sztywny standard stał się gorsetem hamującym bieżące aktualizowanie programów studiów na podstawie nowych doniesień naukowych czy rozwoju technologii (np. w obszarze AI). Opracowywane regulacje powinny precyzować dopuszczalne lub zamierzone różnice między różnymi modelami kształcenia i jasno wskazywać, pod jakim względem są i nie są ekwiwalentne, a mówiąc wprost, precyzować, czym charakteryzuje się absolwent studiów na danym poziomie i profilu kształcenia i do czego dyplom ten go uprawnia. Należy też zadać sobie kluczowe pytanie o relację między ukończeniem studiów na kierunku psychologia (lub pokrewnym) a późniejszym wykonywaniem zawodu psychologa. Wiedza psychologiczna jest przydatna w wielu dziedzinach życia i szeroki dostęp do niej niesie z założenia dużo korzyści społecznych, ale dostęp do wykonywania zawodu psychologa powinien być obwarowany szczególnymi wymaganiami. Rzetelne wykształcenie jest tylko jednym z nich i tylko za ten element powinny odpowiadać uczelnie. Obecnie, w świetle braku odpowiednich regulacji, dyplom ukończenia studiów automatycznie staje się przepustką do wykonywania zawodu psychologa. Jak pokazano powyżej, dyplom dyplomowi nierówny – czy zatem możemy się do nich ograniczać, dopuszczając do wykonywania zawodu bez żadnych dodatkowych wymagań?

Ograniczenia i kierunki dalszych badań

Zakres danych i analiz przedstawionych w niniejszym opracowaniu ma swoje ograniczenia, a tym samym nie jest pełny i wymaga dalszych badań. Po pierwsze, dane uwzględnione w analizach mają charakter ilościowy i dotyczą w głównej mierze ofert studiów psychologicznych i liczebności osób studiujących oraz uczelni, które takie studia prowadzą. Nie analizowano natomiast zawartości programów tych ofert. Dlatego na podstawie przeprowadzonego badania nie można odpowiedzieć na takie pytania, jak: czym różnią się programy studiów psychologicznych prowadzone na różnych poziomach, a tym samym jakie są dokładne różnice między absolwentem studiów I stopnia a jednolitych studiów magisterskich? Czym różnią się programy studiów prowadzonych na różnych profilach kształcenia? Jak wygląda proces dyplomowania na studiach magisterskich o profilu praktycznym? Jaki jest wymiar praktyk na studiach o profilu ogólnoakademickim? Czy i czym różnią się programy studiów prowadzonych na tym samym poziomie i profilu, ale przez różne uczelnie? Analiza taka umożliwiłaby nie tylko pozna-

nie specyfiki kształcenia psychologicznego, ale również ocenę zróżnicowania poziomu i zakresu wiedzy, umiejętności i kompetencji absolwentów różnych studiów psychologicznych w Polsce.

W omawianym opracowaniu nie uwzględniono też danych na temat kadry akademickiej uczelni oferujących studia psychologiczne. Mimo że dane takie są dostępne w systemie RAD-on, nie zdecydowano się na uwzględnienie ich w analizach, ponieważ na etapie wstępnej weryfikacji okazało się, że prawdopodobnie nie są kompletne. Przykładowo dla jednej z uczelni kształcącej w 2022 roku ponad 8 tys. studentów psychologii z RAD-onu wynikało, że uczelnia ta zatrudnia tylko dwie osoby przyporządkowane do dyscypliny psychologia, w tym jedną, dla której jest to podstawowe miejsce pracy. W związku z tym zrezygnowano z analizy danych na temat nauczycieli akademickich i innych osób prowadzących zajęcia na kierunku psychologia. Nie sposób zatem ocenić, kto kształci przyszłych psychologów w Polsce i wiele pytań w tym zakresie pozostaje bez odpowiedzi. Czy wśród kadry akademickiej przeważają osoby ze stopniem naukowym, czy może praktycy z tytułem magistra? Czy wszystkie te osoby mają wykształcenie psychologiczne? Czy i w jakim zakresie poszczególne uczelnie prowadzące studia psychologiczne różnią się pod względem zasobów kadrowych? Szczegółowe i kompletne dane na temat nauczycieli akademickich, czyli osób zatrudnionych na uczelniach oraz innych osób prowadzących zajęcia w ramach umów cywilnoprawnych na poszczególnych typach uczelni oraz profilach kształcenia byłyby cennym wzbogaceniem obrazu kształcenia psychologicznego w Polsce. Wydaje się to znaczące z perspektywy zmian związanych z rosnącym udziałem uczelni zawodowych w kształceniu przyszłych psychologów oraz wzrostem popularności praktycznego profilu studiów, przy jednoczesnym zagrożeniu luką kadrową w kształceniu akademickim.

Szczegółowe analizy zawartości programów studiów oraz stanu kadry akademickiej zostały pominięte w niniejszym opracowaniu z kilku powodów. Pierwszym z nich było ograniczenie się do publicznie dostępnych źródeł danych. Informacje na temat programów studiów, mimo że powinny być udostępniane przez uczelnie w Biuletynie Informacji Publicznej, to jednak nie są zawsze dostępne, a te, które są, różnią się poziomem szczegółowości i nie zawsze są aktualne. Dane na temat kadry akademickiej dostępne w RAD-on okazały się również niekompletne, a zatem niewystarczające do przeprowadzenia szczegółowych analiz i znalezienia odpowiedzi na pytania wymienione wyżej.

Obydwa te aspekty (analiza programów studiów oraz kadry akademickiej) są poddawane cyklicznej ocenie jakościowej przez Polską Komisję Akredytacyjną. Ocena programowa jest dokonywana nie wcześniej niż po zakończeniu pierwszego, pełnego cyklu kształcenia na kierunku. Oznacza to, że jednolite studia magisterskie uruchomione w roku akademickim 2019/2020 pierwszą ocenę programową PKA przejdą nie wcześniej niż w roku akademickim 2024/2025. Biorąc pod uwagę, że dynamiczny przyrost oferty studiów psychologicznych obserwuje się właśnie od roku 2019, większość stu-

diów uruchomionych w analizowanym okresie nie była jeszcze poddawana ocenie. Z 324 studiów na kierunku psychologia oferowanych w roku akademickim 2023/2024, jedynie nieco ponad połowa (171) została uruchomiona przed rokiem 2019. Dlatego zrezygnowano z analiz ocen programowych PKA w prezentowanym artykule.

Kolejnym ograniczeniem badań własnych jest brak szerszych odniesień do europejskich trendów kształcenia psychologicznego. Ograniczono się w tym zakresie do danych publikowanych przez komisję UE na temat liczby studentów, absolwentów i doktorantów psychologii. Jednak nie dokonano systematycznego przeglądu modeli kształcenia psychologicznego w poszczególnych krajach Europy, które są dość zróżnicowane, podobnie zresztą jak lokalne regulacje dotyczące wykonywania zawodu psychologa. Nie można zatem odpowiedzieć na pytanie, czy zaobserwowana w Polsce różnorodność w poziomach, profilach, formach kształcenia i nazewnictwie studiów psychologicznych prowadzonych przez bardzo zróżnicowane uczelnie jest podobna w innych krajach UE. Analiza rynków europejskich mogłaby wskazać dobre praktyki nie tylko w zakresie kształcenia studentów psychologii, ale także w regulacjach dotyczących wykonywania zawodu psychologa. Wydaje się, że jednym z wyzwań w najbliższej przyszłości powinno być zastanowienie się, jak zbudować powiązania między kształceniem psychologicznym na studiach wyższych a nadawaniem uprawnień do wykonywania zawodu psychologa.

Dane ilościowe analizowane w niniejszej publikacji nie pozwalają też w żadnej mierze odnieść się do formacyjnej roli uniwersytetu (Brzeziński J.M., 2011b) ani jego dostojności (Twardowski K., 1933).

Podsumowanie

W podsumowaniu warto raz jeszcze przywołać wypowiedź prof. Tomasza Grzyba z konferencji *Kształcenie psychologiczne w Polsce*. Zwracając uwagę na niebezpieczeństwo obniżenia jakości kształcenia psychologicznego, gdy odbywa się ono na tak dużą skalę i w tak zróżnicowanej formie, podkreślił, że potrzebne są pewne „bezpieczniki”. Wymienił cztery propozycje takich „bezpieczników”, które niestety w obecnej sytuacji kształcenia psychologicznego albo już nie istnieją, albo nie działają poprawnie, albo nigdy nie były używane. „Bezpiecznikami” jakości kształcenia na studiach psychologicznych mogą być: wymagania odnośnie do minimum kadrowego, standardy kształcenia na kierunku psychologia, skuteczna kontrola prowadzonych studiów przez PKA, a także egzamin państwowy, jaki zdają absolwenci np. kierunków lekarskich. Są to „bezpieczniki”, które miałyby działać na różnych etapach procesu kształcenia i ukierunkowane na różne aspekty zapewniania jakości – koncentrujące się na tym: kto, czego, jak i z jakim efektem naucza. Takie postulaty formułowane są w duchu odpowiedzialności za kształcenie psychologów, tak bardzo potrzebnych społeczeństwu.

Kształcenie psychologów w ramach studiów tylko jeden z elementów układanki. Debata na ten temat nie może pominąć też kwestii zawodu psychologa i jego roli w systemie ochrony zdrowia i edukacji, a oprócz perspektywy akademickiej nieodzowne jest spojrzenie z perspektywy standardów i regulacji prawnych oraz głosów różnych interesariuszy.

Podziękowania

Serdecznie dziękujemy prof. Ewie Gruszczyńskiej, prof. Przemysławowi Bąblowi oraz prof. Tomaszowi Grzybowi za inspirację do przygotowania tego opracowania i współpracę na etapie przygotowania Raportu *Kształcenie psychologiczne w Polsce* (Warszawa, 22.04.2024), który stanowi podstawę niniejszej publikacji. Dziękujemy również Pani Małgorzacie Manwelian za wsparcie przy gromadzeniu danych.

Literatura

- Baza opinii w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu oraz związku studiów ze strategią uczelni w latach 2018–2023 (2024). Pobrano 31 lipca 2024 r. ze strony Polskiej Komisji Akredytacyjnej: <https://pka.edu.pl/ocena/baza-opinii-w-sprawie-speelnienia-warunkow-prowadzenia-studiow-na-okreslonym-kierunku-poziomie-i-profilu-oraz-zwiazku-studiow-ze-strategia-uczelni>
- Błachnio A. *Ku lepszemu jakości pracy psychologa – debata nad ustawą o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów oraz doskonaleniu zawodowym psychologów*. 2006, s. 141–146.
- Brzezińska A., Brzeziński J., Elias A., Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2000). Standardy kształcenia psychologów: Programy kształcenia w bloku podstawowym. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Brzeziński J.M., Strelau, J. *Psychologia w Polsce po 1989 roku*. Nauka 2004, t. 2, s. 125–148.
- Brzeziński J.M. *Czy kryzys wiarygodności w psychologii?* Przegląd Psychologiczny, 2023, t. 66(1), s. 27–47. <https://doi.org/10.31648/przegldpsychologiczny.9456>
- Brzeziński J.M. *Czy psychologia znajduje się na metodologicznym rozdrożu?* [W:] J. Grad, J. Sójka i A. Zaporowski (red.), *Nauka, kultura, społeczeństwo: Księga jubileuszowa dedykowana profesor Krystynie Zamiarze*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 2010. <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/09d35192-54ff-4e57-b347-6ce3f6f276a5/content>
- Brzeziński J.M. *Jakiej psychologii (i psychologów) potrzebuje społeczeństwo?* Roczniki Psychologiczne 2011a, t. 14(2), s. 7–33.
- Brzeziński J.M. *O formacyjnej roli uniwersytetu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2011, s. 51–57.
- Brzeziński J.M. *Po co psychologia*. Polskie Forum Psychologiczne 2014, t. 19(3), s. 305–324.
- Brzeziński J., Oleś P. *O psychologii i psychologach. Między uniwersytetem a praktyką społeczną* PWN 2021.

- Brzeziński J.M., Toeplitz-Winiewska M. *Model zawodowy psychologa klinicznego*. [W:] H. Sęk (red.), *Psychologia kliniczna*. t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN 2007, (wyd. 1, dodr. 5, t. 1, s. 299–324).
- Dańda A., Szkup B., Banaszak B., Wiewiór P., Wawer Ł., Rojek M. (2019). *Ewaluacja jakości działalności naukowej – przewodnik* [online]. Warszawa: Zespół Departamentu Nauki MNiSW, 2019. Pobrano 5 sierpnia 2024 r. z: <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/content/uploads/2019/03/ewaluacja-jakosci-dzialalnosci-naukowej-przewodnik20190305.pdf>
- Dewey J. *Psychology and social practice*. *Psychological Review* 1900, t. 7(2), s. 105–124. <https://doi.org/10.1037/h0066152>
- Dobroczyński B. *Jedna czy wiele „psychologii”?* *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Psychologiczno-Pedagogiczne* 1993, t. 9, s. 77–85.
- Eurostat (2024a). Distribution of students at education level and programme orientation by sex and field of education (zbiory danych dla poziomu studiów pierwszego stopnia oraz studiów magisterskich). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_enra30__custom_12477696/default/table?lang=en
- Eurostat (2024b). Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education. (zbiory danych odpowiednio dla studiów pierwszego stopnia i studiów magisterskich). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_grad02__custom_12476421/default/table?lang=en
- Eurostat (2024c). Distribution of graduates at education level and programme orientation by sex and field of education. (zbiory danych odpowiednio dla studiów pierwszego stopnia i studiów magisterskich). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_grad03__custom_12476429/default/table?lang=en
- Eurostat (2024d). Pupils and students enrolled by education level, sex and field of education. (zbiory danych dla studiów doktoranckich). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_enra03__custom_12476799/default/table?lang=en
- Eurostat (2024e). Distribution of students at education level and programme orientation by sex and field of education. (zbiory danych dla studiów doktoranckich). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uae_enra30__custom_12476849/default/table?lang=en
- Filipiak M., Tarnowska M., Zalewski, B. i Paluchowski W.J. *O systemie kształcenia ustawicznego psychologów diagnostów w Polsce – podsumowanie dyskusji*. *Roczniki Psychologiczne* 2015, t. 18(2), s. 241–250. <https://doi.org/10.18290/rpsych.2015.18.2-8pl>
- Kaczmarczyk J., Szpringer M., Chmielewski J., Lachowska B., Florek-Łuszczki M. *Career Paths of a Psychologist in Poland – Opportunities and Limitations*. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych* 2017, t. 3, s. 135–144.
- Karczewicz E., Sikora A. *Absencja chorobowa w 2023 roku*. *Zakład Ubezpieczeń Społecznych* 2024. s. 1–36.
- Kubacka-Jasiecka D. *Psychologia stosowana od Witmera do współczesności*. *Psychologia Rozwojowa*, 2022, t. 26(4), s. 23–41.
- Lunt I. *EuroPsy: The Development of Standards for High-Quality Professional Education in Psychology*. *European Psychologist* 2011, t. 16(2), s. 104–110.
- Nosal C.S. *Jest jedna psychologia jako nauka – Chwała Bogu i ewolucji*. *Roczniki Psychologiczne*, 2006, t. 1, s. 244–249.
- Nowotniak J. *Rosnące znaczenie ewaluacji w zmieniającej się rzeczywistości społeczno-politycznej*. *Kultura i Edukacja* 2024, t. 143(1), s. 42–59.

- Otuczelnie.pl. [Serwis internetowy] (2024). Spis kierunków studiów. Pobrano 8 sierpnia 2024 r. ze strony: <https://www.otuczelnie.pl/studia/spis-kierunkow-studiow>
- OZZP ujawnia dane na temat zatrudnienia osób bez magistra psychologii w oświacie na stanowisku psychologa – 28.08.2023 <https://www.ozzp.org.pl/aktualnosci/wydarzenia/543-ozzp-ujawnia-dane-na-temat-zatrudnienia-osob-bez-magistra-psychologii-w-oswiacie-na-stanowisku-psychologa-28-08-2023.html>
- Projekt ustawy o zawodzie psychologa oraz samorządzie zawodowym psychologów. Data utworzenia: 28 czerwca 2024 <https://legislacja.gov.pl/projekt/12386703/katalog/13067177#13067177>
- Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym u dzieci i młodzieży szkolnej (2017). Raport NIK Nr ewidencyjny: P/16/026. <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/16/026/>
- RAD-on (2024a). Studia prowadzone na określonym kierunku w latach 2018–2023. Pobrano 24 stycznia 2024 ze strony: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/studia-prowadzone-na-okreslonym-kierunku>
- RAD-on (2024b). Liczba studentów na poszczególnych kierunkach studiów wg wybranych dziedzin w latach 2019–2022. Pobrano 24 stycznia 2024 ze strony: <https://radon.nauka.gov.pl/raporty>
- RAD-on (2024c). Ewaluacja działalności naukowej w latach 2017–2022. Pobrano 24 stycznia 2024 ze strony: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/ewaluacja-dzialalnosci-naukowej>
- RAD-on (2024d). Wykaz postępowań awansowych dotyczących nadania: stopnia doktora, stopnia doktora habilitowanego, tytułu profesora (zbiór danych dla nauk społecznych i dyscypliny psychologia ze statutem postępowania: nadano). Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/postepowania-awansowe?&&pageNumber=1&pageSize=10&fieldName=personSurname&sortOrder=ASC>
- RAD-on (2024e). Doktoranci na studiach doktoranckich. Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_studia_doktoranckie_2022
- RAD-on (2024f). Doktoranci w szkołach doktorskich. Pobrano 4 sierpnia 2024 r. z: https://radon.nauka.gov.pl/raporty/doktoranci_szkoly_doktorskie_2022
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów (Dz.U. 2006 nr 121 poz. 838).
- Skiba W., Siwicki D. *Deinstytucjonalizacja psychiatrii w Polsce – dwie ścieżki, jeden cel. Analiza porównawcza założeń i pierwszych etapów wdrożenia modeli psychiatrii środowiskowej 2021*. <https://doi.org/10.34616/142656>
- Strelau, J. *Panorama psychologii w Polsce po II wojnie światowej, ze szczególnym akcentem na pierwsze dekady okresu powojennego*. Czasopismo Psychologiczne 2010, t. 16(1), s. 7–19.
- Szredzińska, R. Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce. Raport Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę 2022. https://fdds.pl/_Resources/Persistent/c/0/8/1/c081160546aae2379516cee99a2d3efd9b43c6fe/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20raport.pdf
- Szredzińska R. *Zdrowie dzieci i młodzieży*. Dziecko Krzywdzone: teoria, badania, praktyka 2017, t. 16(1), s. 94–131.
- Twardowski K. *O dostojności uniwersytetu*. Uniwersytet Poznański. Poznań, 1933, s. 6–7.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742).
- Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz. U. 2001 Nr 73 poz. 763).

- Wykowski J., Chruścińska-Dragan M. (2024). Kierunki psychologiczne: mamy dokładne dane o ocenach PKA. Trwają analizy w Ministerstwie Nauki. Dostęp 07 lipca 2024 <https://www.rynekzdrowia.pl/Psychiatria/Kierunki-psychologiczne-mamy-dokladne-dane-o-ocenach-PKA-Trwaja-analazy-w-Ministerstwie-Nauki,260400,16.html>
- Zarządzenie Ministra Nauki z dnia 3 lipca 2024 r. w sprawie powołania zespołu do spraw opracowania propozycji reguł i wymagań w zakresie kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu psychologa. <https://e-dziennik.nauka.gov.pl/wp-content/uploads/2024/07/Dziennik-Urzedowy-Min.-Nauk.-2024-poz.-59.pdf>
- Ziółkowska, A. *Samobójstwa dzieci i młodzieży przed wybuchem II wojny światowej i obecnie – Co się zmieniło, co pozostało bez zmian*. Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2020, t. 55, s. 117–140.

Kształcenie psychologiczne w Polsce w latach 2018–2023

Wraz z umasowieniem edukacji i rosnącym zapotrzebowaniem na usługi psychologiczne, obserwujemy wzrost liczby ofert kierunków i studentów psychologii. Towarzyszą temu jednak obawy o jakość kształcenia, zwłaszcza w kontekście braku dostatecznych uregulowań prawnych dotyczących wykonywania zawodu. W artykule zaprezentowano ilościowe analizy trendów w kształceniu psychologicznym na studiach wyższych w Polsce w latach 2018–2023 (aneks prezentuje dane, które ukazały się po przygotowaniu pierwszej wersji tekstu). Dane pochodziły z publicznie dostępnych baz: RAD-on, Eurostatu i PKA. Z roku na rok rośnie oferta studiów psychologicznych, którą rozwijają głównie uczelnie niepubliczne. W 2019 roku psychologię studiowało ok. 34 tys. osób, a w 2022 r. już ok. 56 tys. (jednocześnie spada liczba osób kształcących się na studiach doktoranckich w tej dyscyplinie, co może prowadzić do luki w przyszłej kadrze akademickiej). Największy wzrost liczby studentów i ofert odnotowano na jednolitych studiach magisterskich o profilu praktycznym, prowadzonych przez uczelnie zawodowe, a także w formie niestacjonarnej. Aż 40% studentów kształci się na uczelniach, które nie przystąpiły do ewaluacji naukowej w dyscyplinie psychologia. Studia psychologiczne prowadzone są pod różnymi nazwami. Nasylenie programów studiów na tym kierunku efektami uczenia się przyporządkowanymi dyscyplinie psychologia waha się od 37 do 100%. Do wyzwań w najbliższej przyszłości należy zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia psychologicznego na studiach wyższych oraz stworzenie regulacji dotyczących uprawnień do wykonywania zawodu psychologa, uwzględniając tak zróżnicowane modele kształcenia.

Słowa kluczowe: studia psychologiczne, kierunek psychologia, oferta studiów, zawód psychologa, jakość kształcenia, ewaluacja działalności naukowej

Higher education in psychology in Poland from 2018 to 2023

With the massification of education and the growing demand for psychological services, we are witnessing an increase in the number of psychology programs

and students. However, concerns regarding the quality of education are also rising, particularly in the context of insufficient legal regulations governing the profession. Quantitative analyses of trends in psychology education at higher education institutions in Poland from 2018–2023 are presented (appendix presents data that appeared after the preparation of the first version of the text). The data were sourced from publicly available databases including RAD-on, Eurostat, and PKA. The number of psychology programs offered increases each year, driven mainly by non-public universities. In 2019, approximately 34,000 individuals were studying psychology, and by 2022, this number rose to around 56,000 (at the same time, the number of individuals pursuing doctoral studies in this discipline has decreased, which may lead to a paucity of future academic staff). The largest growth in student numbers and program offerings was observed in long-cycle master's programs with a practical profile, offered by professional universities, as well as in part-time formats. Up to 40% of students are enrolled in institutions that do not participate in the scientific evaluation in the discipline of psychology. Psychology programs are offered under various names, with the coverage of learning outcomes assigned to this discipline ranging from 37% to 100%. Considering such diverse educational models, ensuring the quality of psychology education at higher education institutions and establishing regulations regarding the qualifications required to practice as a psychologist will be key challenges in the near future.

Key words: psychological studies, psychology program, study offer, psychological profession, quality of education, evaluation of scientific activity

Aneks

Uzupełniające dane o ofercie studiów psychologicznych i liczbie studentów psychologii w 2023 roku

Niniejszy aneks uzupełnia informacje przedstawione w artykule o najnowsze dane dotyczące liczby ofert studiów i studentów psychologii w Polsce w 2023 roku. Dane pobrano z systemu RAD-on 28 października 2024 r. Potwierdzają one trendy przedstawione w artykule.

Po 1 października 2023 powstało 11 nowych ofert studiów psychologicznych, w tym 9 ofert jednolitych studiów magisterskich o profilu praktycznym i 2 oferty studiów pierwszego stopnia o nazwie Psychologia (o profilu praktycznym i ogólnoakademickim). W omawianym okresie utworzono też 9 ofert studiów, które w nazwie mają słowo psychologia lub część psycho (RAD-on, 2024a).

Od 2022 do 2023 roku liczba studentów wzrosła o niemal 30%, z 56 370 osób w 2022 r. do 73 74 w roku 2023. Rosnący trend jest szczególnie widoczny w przypadku praktycznego profilu studiów, gdzie liczba studentów wzrosła o ok. 53% (ponad 13 tys. osób). Natomiast w przypadku profilu ogólnoakademickiego wzrost wyniósł ok. 10% (RAD-on, 2024b).

Tabela A1. Profil studiów i rodzaj uczelni a liczba osób studiujących w 2022 i 2023 roku

Profil studiów	Rodzaj uczelni	2022	2023
ogólnoakademicki	publiczna	13 453	13 791
	niepubliczna	16 412	19 386
	kościelna	1 447	1 505
praktyczny	publiczna	1 885	2 793
	niepubliczna	22 910	35 253
	kościelna	263	346

W ostatnich dwóch latach szczególnie wzrosło zainteresowanie studiowaniem psychologii w formie niestacjonarnej, zwłaszcza na uczelniach zawodowych. Liczba studiujących niestacjonarnie wzrosła w latach 2022–2023 aż o 58%, podczas gdy na uczelniach akademickich przyrost ten wyniósł tylko 25%. Dobrą ilustracją tego obrazu jest przypadek Collegium Humanum (obecnie Uczelnia Biznesu i Nauk Stosowanych „Varsovia”), gdzie w roku 2022 kształciło 7928 studentów, natomiast w roku 2023 było ich już 12 561. Oznacza to, że uczelnia ta w 2023 r. kształciła najwięcej studentów psychologii w kraju, z czego aż 82% w formie niestacjonarnej.

Podsumowując, podane w aneksie dane uzupełniające potwierdzają i wzmacniają wszystkie wnioski przedstawione w głównym tekście artykułu. W ostatnich latach rośnie liczba ofert studiów psychologicznych. Rośnie także liczba studentów psychologii, szczególnie na profilu praktycznym, kształcących się niestacjonarnie, głównie w uczelniach zawodowych.

Tabela A2. Forma studiów i rodzaj uczelni a liczba osób studiujących w 2022 i 2023 roku

Forma studiów	Rodzaj uczelni	2022	2023
stacjonarna	publiczna	10 205	11 453
	niepubliczna	12 380	15 086
	kościelna	1 526	1 625
niestacjonarna	publiczna	5 133	5 131
	niepubliczna	26 942	39 553
	kościelna	184	226

Tabela A3. Forma studiów i profil uczelni a liczba osób studiujących w 2022 i 2023 roku

Forma studiów	Profil uczelni	2022	2023
stacjonarna	akademicka	20 430	23 548
	zawodowa	3 681	4 616
niestacjonarna	akademicka	18 444	23 048
	zawodowa	13 815	21 862

Dane

RAD-on (2024a). Studia uruchomione na określonym kierunku po 1 października 2023 r.

Pobrano 28 października 2024 ze strony: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/studia-prowadzone-na-okreslonym-kierunku>

RAD-on (2024b). Liczba studentów na poszczególnych kierunkach studiów według wy-

branych dziedzin w latach 2022–2023. Pobrano 28 października 2024 ze strony: <https://radon.nauka.gov.pl/raporty>

